

**FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY PALACKÉHO
V OLMOUCI**

KATEDRA SLAVISTIKY

**ŽENSKÁ POVÁLEČNÁ LITERÁRNÍ
PERSPEKTIVA KL AUSCHWITZ-
BIRKENAU BĚHEM 2. SVĚTOVÉ
VÁLKY**

**WOMAN'S POSTWAR LITERARY
KL AUSCHWITZ-BIRKENAU
PERSPECTIVE DURING
WORLD WAR II**

VYPRACOVALA: Lucie Tichá

VEDOUCÍ PRÁCE: Dr. Michal Hanczakowski

2015

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a uvedla všechny použité prameny.

V Olomouci, 24. června 2015

Děkuji Dr. Michalu Hanczakowskému, za konzultace, rady a připomínky, které mi poskytl během psaní bakalářské práce.

OBSAH

1.	ÚVOD.....	1
2.	VÝVOJ FEMINISTICKÉ PERSPEKTIVY HOLOCAUSTU.....	3
3.	CHARAKTERISTIKA PROUDU	5
4.	VÝVOJ A CHARAKTERISTIKA „ŽENY SPISOVATELKY“	11
4.1	FÁZE LITERATURY PSANÉ ŽENAMI	11
4.2	CHARAKTERISTICKÉ RYSY ŽENSKÉ LITERATURY.....	11
4.3	TÉMATIKA V ŽENAMI PSANÉ LITERATUŘE	12
5.	ŽIVOTOPISY	14
5.1	SEWERYNA SZMAGLEWSKÁ.....	14
5.2	KRYSTYNA ŻYWULSKÁ	15
6.	ANALÝZA VYBRANÝCH ÚRYVKŮ.....	16
6.1	ÚRYVKY POPISUJÍCÍ OSUD ROMŮ V TÁBOŘE	16
6.1.1	Szmaglewská: úryvek A.....	16
6.1.2	Szamaglewská: úryvek B	17
6.1.3	Żywulská: úryvek A.....	17
6.1.4	Żywulská: úryvek B	18
6.2	ÚRYVKY NA TÉMA OBLEČENÍ A OBUVI.....	19
6.2.1	Szmaglewská: úryvek A.....	19
6.2.2	Szmaglewská: úryvek B	19
6.2.3	Żywulská: úryvek A.....	19
6.2.4	Żywulská: úryvek B	19
6.3	ÚRYVKY TÝKAJÍCÍ SE NÁLETŮ NA TÁBOR.....	20
6.3.1	Szmaglewská: úryvek.....	20
6.3.2	Żywulská: úryvek.....	22
6.4	ÚRYVKY POPISUJÍCÍ SMRT VĚZEŇKYNĚ MALY	23

6.4.1	Szmaglewská: úryvek.....	23
6.4.2	Żywulská: úryvek.....	24
6.5	HOŘÍ KREMATORIUM.....	25
6.5.1	Szmaglewská: úryvek.....	25
6.5.2	Żywulská: úryvek.....	26
6.6	POSLEDNÍ VÁNOCE.....	27
6.6.1	Szmaglewská: úryvek.....	27
6.6.2	Żywulská: úryvek.....	28
7.	ZÁVĚR.....	32
8.	RESUMÉ.....	33
9.	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	34
9.1	ODBORNÁ LITERATURA.....	34
9.2	LITERATURA.....	34
9.3	INTERNETOVÉ ZDROJE.....	34

1. ÚVOD

Tato bakalářská práce s názvem *Ženská poválečná literární perspektiva KL Auschwitz-Birkenau během 2. světové války* se zabývá popisem a charakteristikou ženami psané literatury a její důležitosti v rámci celé literatury s tematikou války a holocaustu.

Cílem této práce je uceleným způsobem popsat vývoj feministického proudu zkoumajícího holocaust, zdůraznit význam ženského pohledu na druhou světovou válku v rámci celé literatury a historie, popsat charakteristické rysy ženami psané literatury a následně zanalyzovat vybrané úryvky z vybraných knih.

Práce je členěna do několika kapitol. Ve druhé z nich budou popsány čtyři etapy vývoje, zabývajícího se výzkumem feministické perspektivy holocaustu. První etapa popisuje bezprostředně poválečné období, kdy se literatura vyznačuje především velkými emocemi a nepřímo popisem zážitků z ghetta a pracovních táborů. Ve druhé etapě probíhající v padesátých a šedesátých letech došlo k jistému útlumu. Třetí období je považováno za v podstatě první opravdové období rozvoje feministické perspektivy a přicházejí s ním nové výzkumy a vědecké publikace. V devadesátých letech 20. století – tedy ve čtvrté etapě, je k dispozici již množství odborné a jiné literatury, která se nyní zaměřuje například na ženy, které přečkaly válku v úkrytu, nikoliv v táboru nebo ghettě.

Ve třetí kapitole bude popsán důvod rozvoje feministické perspektivy druhé světové války. Taktika válečných vůdců se během této války změnila a ženy díky své schopnosti dát nový život již nebyly jen pouhou náhodnou obětí bojů, ale samotným cílem zničení. Z tohoto důvodu bylo velmi důležité, aby literatura vznikající po válce nebyla psaná pouze muži. Celistvý a správný pohled doplňovaly i zkušenosti a vzpomínky žen.

Čtvrtá kapitola popisuje společné charakteristické rysy, které můžeme pozorovat v ženami psané literatuře a jejich historický význam. Dále jsou zde popsána témata, která ženy nejčastěji využívají ke své tvorbě, popřípadě na ně zaměřují svojí pozornost. Do této kategorie patří například negativní zkušenosti, tělo, příroda, rodina, atd.

V páté kapitole si představíme životopisy dvou autorek, z jejichž děl budou následně vybrány a analyzovány úryvky. Životopisy obou autorek jsou bezesporu velmi

důležité pro pochopení samotných knih, tedy z jakého důvodu se obě ženy dostaly do koncentračního tábora v Osvětimi, a jaké byly jejich důvody pro napsání těchto knih popisujících léta strávená v táboře.

V šesté kapitole bude prezentována analýza úryvků z knih *Dymy nad Birkenau* a *Przeżyłam Oświęcim*. Z každého díla bylo vybráno šest úryvků, které popisují stejné události a budou analyzovány z hlediska kompozice textu, jazykových prostředků, obsahu, popisu jednotlivých věcí a osob. Jsou analyzovány pouze úryvky v polském jazyce, protože vzhledem k zaměření analýzy by se mnoho hodnotných příkladů mohlo ztratit v překladu.

2. VÝVOJ FEMINISTICKÉ PERSPEKTIVY HOLOCAUSTU

Feministická perspektiva ve výzkumech zabývajících se vyhlazováním židů nabyla vyzrálé podoby v 70. a 80. letech 20. století. Podle Judith Tydor Baumel tato perspektiva prošla přes čtyři stadia, z nichž každé mělo své charakteristické rysy.

První etapa – období bezprostředně po válce (1945 – 1948), které je považováno za první vlnu, je charakteristické především velkými emocemi, podrobnými zážitky z ghatt a táborů, které jsou vyprávěny ich-formou. S touto etapou má souvislost i něco, co se stalo dříve a nepatří do tohoto časového úseku. Přesto je důležité se zmínit o *Kronice* od Emanuela Ringelbluma, který si již během války, ve varšavském ghettu, povšiml měnících se rolí žen. Proto přiměl novinářku Cecylii Ślapakową aby zdokumentovala jejich život. „Budoucí historik bude muset věnovat dostatečnou pozornost roli židovské ženy během války. Bude zaujímat čestné místo v dějinách Židů.“ (Ringelblum 1988, *Kronika getta warszawskiego wrzesień 1939 – styczeń 1943*, s. 394)

Druhá etapa – období padesátých a šedesátých let kdy se pozornost obrátila především k obnově zničeného života a společnosti. Pominula prvotní potřeba vyprávění zážitků z války. Lilian Kremer si oproti tomu myslí, že literatuře psané v tomto období především dominovaly postavy mužů a vědci píšící o ženách se objevovali jen zřídka.

Třetí etapa – v sedmdesátých letech, která je mnohdy považována za první opravdové období rozvoje feministické perspektivy, bylo publikováno mnoho vzpomínek, vědeckých prací. Také vznikla výzkumná centra zaměřená na tuto problematiku. Byly vydávány vědecké práce vypracované vědci a vědkyněmi, kteří nebyli svědky vyhlazování, ale často pracovali s lidmi, kteří přežili holocaust. Bylo to období růstu povědomí o vyhlazování, rozvoje vědy a v nich i gendrového náhledu. Jednou z nejdůležitějších událostí toho období byla roku 1983 ve Stern College konference věnovaná ženám holocaustu. Konference nesla název *Conference of a Woman Surviving the Holocaust*. Podle Myrny Goldenberg – skvělé feministické vědkyně zabývající se holocaustem, se zásadně podílely na rozvoji feministického přístupu především dvě autorky: Germaine Tillion s prací *Ravensbrück: An Eyewitness Account of a Woman's Concentration Camp* (1975) nebo Konnilyn Feig s knihou *Hitler's Death Camps: The Sanity of Madness* (1981), které popisují systém nacistických táborů a ženy jsou zde hlavním podmětem studií.

Čtvrtá etapa – odehrávala se v devadesátých letech a nabízela množství kvalitních genderových publikací. Literatura měla různé zajímavé formy: deníky, biografie, poezie, historické a sociologické výzkumy. Byla také publikována v různých jazycích, nejčastěji anglicky, hebrejsky a německy. Také se čím dál častěji věnovala skupinám dříve opomíjeným, například ženám, které nebyly v koncentračním táboře, ale válku přečkaly v úkrytu. V roce 1993 byla vydána velmi důležitá kniha Carol Rittner a Johna K. Rotha *Different Voices: Womens and the Holocaust*. Díky všem těmto změnám, začaly být studie o ženách holocaustu rovnocennou součástí výzkumu zabývajícího se vyhlazováním Židů.

3. CHARAKTERISTIKA PROUDU

Počátky vědeckého bádání nad holocaustem z feministické perspektivy nebyly vůbec jednoduché. Vědci, kteří se snažili zařadit gendrový pohled do výzkumů a tvrdili, že feministická perspektiva je důležitá, se setkali v sedmdesátých a osmdesátých letech s velkým nesouhlasem a odporem.

„Wiele kobiet, które prowadziły badania nad Holocaustem i kobiet, które Holocaust przeżyły, było surowo krytykovaných za ich konkluzje powiązane z kwestią gender. Wiele ocalałych kobiet i badaczek sugerowało wagę budowania emocjonalnych więzi między kobietami, jako ważnej strategii przetrwania. Opozycja argumentowała, że koncentrowanie się na rodzaju stwarza potencjalne zagrożenie zredukowania Holocaustu do seksizmu i odciążenia uwagi od doświadczeń tych, którzy ocaleli.“¹ (Stöcker-Sobelman 2012: *Kobiety Holocaustu*, s. 14)

Hlavním argumentem bylo, že cílem Hitlera, který operoval s kritériem rasy, bylo vyhlazení všech Židů a tak by se také měli jeho oběti vnímat. Proto by se výzkumy neměly dělit na muže, ženy, děti. Neměli by analyzovat jejich rozdílné osobní zkušenosti, protože všichni měli skončit identicky. Fakt, že to byla žena, nemělo žádný větší význam. Vyhlazování Židů by mohlo přestat být vnímáno jako něco jednotného a výjimečného. Mohlo to způsobit bagatelizování a popularizaci holocaustu, nebo vést k nežádoucímu porovnávání obětí.

Počáteční kritika feministického přístupu nicméně nedokázala zastavit probíhající výzkum a ani neměla v širší perspektivě větší význam na rozvoj proudu, který byl postavený na z dnešního hlediska velmi jednoduchých principech. Prvním z nich je povšimnutí si, že oběti Hitlera se skládaly z mužů a žen. V této souvislosti bylo navrženo vzít během analýzy vyhlazování v úvahu i rozdílné pohlaví. Odtud je v genderových studiích kladený důraz na problémy vyplývající z rozdílnosti žen a mužů a také vzájemné propojení mezi pohlavími. Následně vytýkají, že názor nevytvářet kategorie a nedělit

¹ „Mnoho žen, které prováděly výzkumy nad holocaustem a žen, které holocaust přežily, bylo kritizováno za jejich závěry spojené s gendrem. Mnoho přeživších žen a vědkyň poukazovalo na důležitost budování emocionálních pout mezi ženami, která byla velmi důležitou strategií pro přežití. Opozice argumentovala, že koncentrování se na pohlaví vytváří potenciální zredukování holocaustu do sexismu a odvrátí pozornost od zážitků těch, kteří přežili.“

oběti podle pohlaví, protože všechny oběti Hitlera byli Židé, není správný. Podle výzkumných pracovnic zabývajících se feministickou perspektivou právě z toho, že celé vyhlazování bylo založeno na rasismu, přímo vyplývá logické dělení na ženy, muže a děti. Plán biologického vyhlazení rasy by nefungoval, kdyby nebyly napadeny i ženy, které jsou schopny dát další život. Tím ze sebe a svých dětí udělaly nepřítel Třetí říše stejně, jako jimi byli muži bojující na frontě.

„W ciągle trwającej historii antysemityzmu, żydowskie kobiety, tak jak mężczyźni cierpiały z powodu agresji ze strony wrogów Żydów. Zabójcza wojna Hitlera przeciwko żydostwu skierowana była przeciw wszystkim Żydom. W odróżnieniu od innych wojen, w których cierpienie kobiet było ubocznym produktem konfliktu, program anihilacji nazistowskich Niemiec postawił sobie za cel strategiczny zniszczenie żydowskich kobiet“² (Stöcker-Sobelman 2012: *Kobiety Holocaustu*, s. 15)

Lilian Kremer, z jejíž knihy pochází citovaný fragment, upozorňuje na měnící se model války, kdy z front a okopů vkročila i mezi civilní obyvatelé s cílem realizovat plán biologického zničení Židů.

„W związku z tym, że biologia była najważniejsza w nazistowskiej ludobójczej ideologii, Niemcy odeszli od tradycyjnej wojny, która często oszczędzała cywilów i dzieci od rzezi.“³ (Stöcker-Sobelman 2012: *Kobiety Holocaustu*, s. 16)

Další domněnka se týká pochybností, jestli je správné předávat historické znalosti, které se týkají obecně jen mužů.

„Nawet pobieżne spojrzenia na studia o Holocaustie uświadamia, że doświadczenia i postreżgane żydowskich kobiet zostało zatarte lub włączone w opisy mężczyzn. Podobieństwo żydowskich ofiar polityki nazistowskiej destrukcji było

² „Během neustále trvajících historie antisemitizmu, židovské ženy trpěly stejně jako muži z důvodu agrese a nepřátelství vůči Židům. Hitlerův boj byl naměřen proti všem Židům. Na rozdíl, ale od jiných válek, ve kterých utrpení žen bylo jen vedlejším produktem konfliktu, nacistický program anihilace si kladl za strategický cíl zničení židovských žen.“

³ „V souvislosti s tím, že biologie byla nejdůležitějším bodem nacistické genocidní ideologie, Němci upustili od tradiční války, která často ušetřila civilisty a děti od masakru.“

pojmovane jako bardziej istotne niż jakiegokolwiek rozróżnienie, włączając szczególnie to, oparte o gender“⁴(Stöcker-Sobelman 2012: *Kobiety Holocaustu*, s. 16)

Joy Erlichman Miller je toho názoru, že souhlasit s tvrzením, ve kterém je považována jako dostatečná muži psaná literatura o holocaustu, a která by měla dostatečně mluvit za všechny oběti, ignoruje objevení a zavedení genderových studií v literatuře a historii.

Není možné tvrdit, že muži i ženy zažili a psali o holocaustu stejně, proto čerpání vědomostí pouze z muži psané literatury nikdy nevytvoří správný a kompletní obraz Holocaustu pokud do něj nezařadíme i pohled ženský.

„ To, co paměťují ženy i muži, není identické. Biologie i socializace determinují předurčení, a v době Holocaustu drogi předurčení byly často jiné pro muže i ženy. Zarówno muži, jak i ženy byli naraženi na podobného druhu traktování v gettech i táborech – hlad, hlad, práci nucenou, molestování sexuální, upokojení, smrt, ale jen ženy musely radit si například s těhotenstvím, chybou menstruací, aborcí a invazivními vyšetřeními gynekologickými. Ženy, které přežily Holocaust, a v zvláštnosti Auschwitz, zanechaly pro budoucích generací informace, které by neměly být opomenuty, ale zanedbány a zdůrazněny.“⁵ (Stöcker-Sobelman 2012: *Kobiety Holocaustu*, s. 17)

Citovaná slova jsou postulátem spravedlivé reprezentace a současně kontrastem k androcentrické perspektivě skutečnosti, kdy muž je hlavním bodem zájmu. Tato perspektiva bere ženám možnost poznat historii, ve které by byly něčím víc než

⁴ „Dokonce při letmém pohledu na studie o holocaustu z nich vyplývalo, že zážitky a vjemy židovských žen byly vynechány nebo sloučeny s výpověďmi mužů. Obraz židovských politických obětí byl mnohem důležitější než jakékoli dělení a to tím spíše dělení genderové.“

⁵ „To, co si paměťují ženy a muži, není identické. Biologie a socializace určují osud a v době holocaustu to byly právě tyto věci, které rozhodovaly o odlišných osudech jak pro muže, tak pro ženy. Obě pohlaví se v ghettech a pracovních táborech potýkala se stejnými problémy – špína, hlad, nucená práce, sexuální obtěžování, ponižování a smrt. Avšak jen ženy si musely poradit například s těhotenstvím, menstruací, potratem a invazivními gynekologickými vyšetřeními. Ženy, které přežily holocaust a především Osvětim, zanechaly pro budoucí generace informace, které by neměly zůstat opomenuty, ale pochopeny a zdůrazněny.“

předmětem, který je popisován pomocí pozitivních stereotypů (skromnost, pořádkumilovnost, šetrnost, vstřícnost, poddajnost) a negativních (upovídanost, zvědavost, závist, sexuální objekt), vlastnostmi spojenými s danou kulturou. Proces zařazení ženské perspektivy byl založen na zdůrazňování ženské historie, ale také na alarmování před jednostranným sdělením, které způsobí špatnou celkovou koncepci.

„Wymaga to wielkiej wiary, ponieważ teksty same w sobie, które są precyzyjną pozostałością przeszłości, uciszyły zupełnie kobiece głosy. W związku z tym, wiele feministek może odmówić odjęcia tego dodatkowego kroku z obawy, że nie istnieje sposób, aby odzyskać utraconą przeszłość.“⁶ (Stöcker-Sobelman 2012: *Kobiety Holocaustu*, s. 17)

Lilian Kremer (*Woman's Holocaust Writing*) je toho názoru, že prožitky žen se jen zřídka objevují v centru prezentace „typického“ holocaustu. Deníky jsou v menším množství citovány ve vědeckých pracích a knihy jsou jen výjimečně reeditovány. Postupně si ale všimá narůstajícího zájmu o ženskou literaturu:

„Jadnak nawet ci mężczy krytycy, mimo że uznają kobiece wkład w literaturę, pomijają kwestie gendrowe w pisaniu o Holokauście. Wśród zagadnień nieobecnych w tekstach autorstwa mężczyzn, znajdują się problemy dotyczące tego, w jaki sposób seksualność i macierzyństwo nakładały dodatkowy ciężar do ogólnej udręki Holocaustu, grup tworzonych przez więźniarki i sposobu, w jaki kobiecego współpraca i współzależność zasłużyły się przetrwaniu. Nie może być konspiracji celem uciszenia kobiecych głosów. Niemniej jednak, jako że ich prace otrzymują niadekwatną uwagę krytyki, ich głosy zostały efektywnie stłumione.“⁷ (Stöcker-Sobelman 2012: *Kobiety Holocaustu*, s. 18)

Dále je možné přijmout tvrzení Joan Ringelheim (která je považována za matku zakladatelku výzkumu z feministické perspektivy), že tyto výzkumy přinášejí nové informace a podněcují k otázkám, které do té doby nikdo nevznesl. Otázky, na které se

⁶ „Je potřeba hodně víry, protože texty sami o sobě, které jsou proti pozůstalosti minulosti, utišily zcela ženské hlasy. V souvislosti s tím hodně feministek může až odmítnout další kroky z obavy, že neexistuje způsob jak získat ztracenou minulost.“

⁷ „I když mužští kritici uznávají přínos ženské literatury, pomíjejí otázku genderu v psaní o holocaustu. Mezi problémy, které se neobjevují v muži psané literatuře, se nacházejí například věci týkající se sexuálního a mateřství a jak moc tyto problémy ztěžovaly muka holocaustu, skupiny tvořené vězeňkyněmi a způsob jakým díky spolupráci a sounáležitosti dokázaly přetrvat. Nemůže být konspiračním cílem utišení ženských hlasů. Jako by nestačilo, že jejich práce jsou neadekvátně kritizované, ještě jejich hlasy byly efektně utlumeny.“

ptala Joan Ringelheim v prvopočátcích tohoto proudu, se týkaly problémů, které jsou v dnešní době už vyjasněné, v té době však určovaly směr celého výzkumu. Položila například otázku, zda pokud byl člověk Žid, mělo význam, jestli šlo o ženu nebo o muže a nebo jestli to ovlivnilo zacházení s Židy, popřípadě jejich reakce na ono zacházení. Přemýšlela, jak fungoval sexismus v rasistické ideologii namířené proti Židům nebo se zajímala o statistiky, přemýšlejí, jestli počty zabitých mužů a žen neukážou nějaké nové informace. Snažila se najít odpovědi na otázky, zda předválečný sexismus sílil rovnoměrně s antisemitismem a pokud ano, tak jakým způsobem zesiloval mezi samotnými Židy během války. Zkoumala rozdíly a podobnosti mezi ženskými a mužskými zkušenostmi, jestli rozdíly mezi nimi měly vliv na každodenní život: práce, vztahy, společenské role, možnosti a zdatnosti. Uvažovala nad tím, zda tradiční předválečná role ženy zjednodušovala nebo ztěžovala život během vyhlazování. Podobnou metodu začala používat i jiná feministická vědkyně. Nechama Tec, psala o ženách partyzánkách, začala však pokládat otázky, které jí dovedly k ženám v ghettu a v úkrytech, což jí přivedlo k dalším závěrům v jejích výzkumech.

Během hledání odpovědí mluvila Ringelheim s velkým počtem žen, které přežily holocaust, a potvrdila si zásadnost a důležitost svých otázek. Tímto dokázala sobě i ostatním vědkyním, že je velmi důležité pokračovat v těchto výzkumech. Tázané ženy ji vyprávěly o svých rozhodnutích, volbách, problémech. Také vyprávěly o agresi se sexuálním podtextem, o rodině, dětech, vztazích, způsobech zvládnání situace a obtížných podmínkách.

„Mówiły o swojej seksualnej słabości: upokorzeniu na tle seksualnym, gwałcie, wymianie seksualnej, ciąży, aborcji i słabości wynikającej z posiadania dzieci – to prowadzi do wniosku, że mężczyźni albo opysowali to w inny sposób, albo nie opysowali tego rodzaju doświadczeń wcale. Prawie każda kobieta mówiła o upokarzających uczuciach lub doświadczeniach towarzyszących wejściu do obozu: byciu naga, ogoloną na całym ciele – w przypadku niektórych kobiet byciu goloną w seksualnym kontekście na dwóch rozstawionych stołkach; byciu obserwowaną przez mężczyzn, zarówno współwięźniów, jak i strażników SS. Ich historie przedstawiają powszechne odczucia strachu i doświadczenia słabości mających źródło w seksualności

kobiet, nie tylko śmiertelnego niebezpieczeństwa wynikającego z bycia Żydówką.“⁸
(Stöcker-Sobelman 2012: *Kobiety Holocaustu*, s. 19)

Výzkumy prováděné Ringelheim vedly jejím zdáním k pochopení vyhlazování Židů v plném rozsahu díky doplnění vědomostí a podrobného popisu zkušeností žen. V tom byla i speciální pozornost věnovaná pro ženy dvojité hrozbě z důvodu židovství a ženství. Tímto docházíme k jádru feministického přístupu studování holocaustu – podobné zážitky nejsou identické zážitky a rozdíly mezi muži a ženami měly velký význam.

⁸ „Vyprávěly o své sexuální slabosti: sexuálním ponižení, znásilnění, sexuální výměně, těhotenství, potratu a slabosti z důvodu mateřství. To vedlo k závěru, že muži to popsali buď jiným způsobem, nebo nepopisovali tento druh zážitků vůbec. Skoro každá žena mluvila o ponižujícím pocitu nebo vzpomínkách týkajících se příchodu do tábora: býti nahou, oholenou po celém těle – v případě některých žen holení v sexuálním kontextu na dvou rozestavených stolech, býti pozorovanou muži, spoluvězni, jak i dozorcí SS. Jejich příběhy představují obecný pocit strachu a slabost pramenící v sexualitě žen, nejenom smrtelného nebezpečí vyplývajícího z toho, že byly Židovkami.“

4. VÝVOJ A CHARAKTERISTIKA „ŽENY SPISOVATELKY“

4.1 FÁZE LITERATURY PSANÉ ŽENAMI

1) „ženská“ (*feminine, kobieca*) trvající v letech 1840-1880. Ženy se zde snaží dorovnat mužům. Z tohoto období pochází mnoho mužských pseudonymů spisovatelek. Zde rozumíme „ženskost“ ve smyslu kulturního stereotypu a ne pohlaví.

2) „feministická“ (*feminist*), 1880 – 1920, kdy se do popředí dostává problematika války o rovnoprávnost a volební právo. Spisovatelka bývá zároveň feministkou.

3) „ženská“ (*female, żeńska*) po roce 1920. Píšící žena schválně upouští od imitování „mužské literatury“ jako i od různých protestů proti nerovnoprávnosti žen. Oproti tomu zaměřuje svojí pozornost na různé, pouze pro ženy typické zkušenosti, prožitky a pocity.

„Literatura kobieca“

Termín „literatura kobieca“ se usídlil v polské literární kritice v druhé polovině 19. století. Používal ho například pro popis literárně-historických faktů Piotr Chmielowski a Karol Irzykowski. Tito autoři používali termín v rámci jeho nejprostšího významu, čili „literatura psaná ženami“.

4.2 CHARAKTERISTICKÉ RYSY ŽENSKÉ LITERATURY

Virginia Woolf jako první ve své knize *A Room of One's own* (1929) prezentovala teorii, která mimo jiné charakterizuje typicky ženské rysy psaní. Jsou jimi: uvolnění spojitosti textu, útržkovitost, nelineárnost, výstřednost, odbočování, převažující přítomnost nad epickou minulostí, tělesno a smyslnost.

Woolf dále uvádí, že tyto rysy se objevily především z důvodu po staletí dlouhé nepřístupnosti vzdělání pro ženy, které později ve své tvorbě ignorovaly pravidla pro psaní (ve smyslu kompozice a logiky), stylu vyprávění, rétoriky, dedukce a obecně všech oficiálních stylů, které mají velký vliv na utváření různých schémat literárních fabulí.

„Literatura kobieca jest rewir szczególny i osobliwy, podobnie jak kryminalna, przygodowa czy erotyczna. Ma ona, jak wszystkie rewiry specjalne, swoje surowe reguły – jeśli reguła powieści kryminalnej jest zbrodnia, regułą powieści kobiecej jest romans. W literaturze kobiecej romans jest samym życiem, a nie tylko jego smakiem. Kobieta w

tej literaturze jest bytem roślinnym, zależnym i podrzędnym.“⁹ (A. Manewel: *Bajecznie kolorowe*, „Polityka“ 1993, č. 31)

4.3 TÉMATIKA V ŽENAMI PSANÉ LITERATUŘE

1. Autobiografie

Deníky a korespondence byly jednou z prvních a nejčastějších forem ženami psané literatury. Ženy měly touto cestou možnost kompenzace nedostatečné možnosti veřejné výpovědi a názorů. Ne vždy se ovšem deníky týkaly pouze (z mužského pohledu) každodenních banálních událostí. Někdy se deníky stávaly zdrojem jednoho z nejdůležitějších svědectví určitého období, tak jako například *Deník Anny Frankové*.

2. Autostylizace

Úzce souvisí s autobiografií a častým vystupováním hlavní hrdinky jako spisovatelky nebo její obměnou za vědkyni, herečku nebo jiným způsobem inteligentní a emancipovanou ženou, která má co dočinění s literaturou a textem.

3. Tělo

Ženské tělo je díky svým velmi specifickým biologickým cyklům důležitou a neopomenutelnou složkou života každé ženy. Tato oblast se proto i velmi často promítá do literatury psané ženami. Muži psaná literatura se většinou vlastní biologii příliš nezaobírá, pro ženy se ovšem v určitých situacích jako například během pobytu v koncentračním táboře stávají věci jako menstruace, těhotenství a porod věcmi rozhodujícími o životě a smrti. Z tohoto důvodu je tato tematika hojně rozšířena v tomto typu literatury.

4. Negativní zážitky

Prožitá traumata jsou další, velmi častou tematikou objevující se v ženské literatuře. Jedná se například o odmítnutí, opuštění rodiči, především matkou, dále o zradu muže, který ponechává ženu samotnou s dětmi a bez prostředků, uvěznění v stereotypních rolích a sexuální frustrace. Bez nadsázky lze říci, že negativní zkušenosti jsou z velké většiny základním kamenem existence ženské literatury.

⁹ Ženská literatura je zvláštní a osobitá oblast, podobně jako kriminální, dobrodružná nebo erotická. Tak jako všechny speciální oblasti, má i ona svoje pravidla. Pokud je pravidlem kriminální literatury vražda, pravidlem ženského románu je romance. V ženské literatuře je romance samotným životem, a ne jen jejím kořením. Žena je v této literatuře bytostí závislou a podřadnou.

5. Příroda

Spolu s tělem další z velkých témat ženského psaní. Žena a příroda jsou propojené. Obě ovládají různé cykly, plodnost a mateřství. Neznamená to ovšem, že tato literatura je plná popisů přírody. Většinou je zde odcizení. Příroda je vnímaná jako něco, co je zvenčí.

6. Rodina

V dílech často vystupuje matka nebo macecha hrdinky, činící hlavní hrdince ze života peklo. V některých případech se dá mluvit až o matrofobii.

Dalším velkým tématem je samo mateřství a děti. Ženy se daleko více zaměřují ve své tvorbě na děti, než například muži. V literatuře často pozorujeme velkou bolest až šílenství ze smrti dítěte.

5. ŽIVOTOPISY

5.1 SEWERYNA SZMAGLEWSKÁ

Polská spisovatelka¹⁰ se narodila 11. února 1916 v obci Pryglów, poblíž města Piotrków Trybunajski. Matka se starala o domácnost a její otec pracoval jako obecní písař. Do roku 1930 žila ve vesnici Wózniki. Její klidné dětství skončilo bolestnou smrtí obou rodičů. Ve věku 14 let úspěšně složila přijímací zkoušky na Państwowe Seminarium Nauczycielskie Żeńskie v Piotrkově. Pro Sewerynu to bylo velmi těžké období, kdy neměla podporu zbylé rodiny a vážně onemocněla. Naštěstí se jí ujala rodina učitelky polštiny Aleksandry Matusiak. Studium na střední škole zakončila v roce 1936 maturitou a o rok později začala studovat pedagogiku ve Varšavě. Mimo studium také spolupracovala s rozhlasem na dětských relacích a učila.

Po zahájení 2. světové války pomáhala jako dobrovolnice ve vojenské nemocnici v Piotrkowě, působila v různých odbojových organizacích a také provozovala s kolegy tajnou síť knihoven, aby polská mládež měla přístup ke klasikům polské literatury. 18. července 1942 byla zatčena gestapem a několik měsíců vězněna v Piotrkowě a Częstochowé. Po několika měsících, 6. října téhož roku byla převezena do KL Auschwitz, kde byla zaregistrována pod číslem 22090.

Nejdříve byla ve skupině provádějící polní práce (Landwirtschaftkommando) a později třídila a opravovala hospodářské předměty (Unferkunft). V KL Auschwitz byla vězněna až do roku 1945 kdy se jí během evakuace tábora podařilo uniknout.

Po útěku nejdříve chvíli bydlela v Krakově, později v Lodži. V roce 1946 si vzala architekta Witolda Wiśniewskiego, rovněž bývalého vězně nacistických táborů. Společně měli dvě děti a v roce 1957 se odstěhovala do Varšavy.

Její literátským debutem se v roce 1933 stala povídka *Głos Trybunalski*, publikovaná v piotrkowských novinách. Jejím nejvýznamnějším dílem se však stal autentický dokument o životě v KL Auschwitz, na kterém začala pracovat hned po útěku z evakuačního transportu. *Dymy nad Birkenau* (1945), kniha, která byla dokončena

¹⁰ informace o biografii byly čerpány z: ESZKOLA.PL, Eszkola.pl. *Seweryna Szmaglewska - biografia i twórczość* [online]. © 2015 [cit. 2015-03-05]. Dostupné z: <http://eszkola.pl/jezyk-polski/seweryna-szmaglewska-3116.html>

v červenci, vyšla ještě před koncem téhož roku. V únoru 1946 byla zařazena Mezinárodním vojenským soudním tribunálem v Norimberku mezi materiály obviňujícími nacistické zločince. Szmaglewká zde byla předvolána jako svědek, ale vypovídala především o osudech dětí. Své zážitky z procesů později sepsala v románu *Neiwinni w Norymberdze* (1972)

5.2 KRYSTYNA ŻYWULSKÁ

Krystyna Żywulská¹¹ se narodila 1. září roku 1914 v Lodži jako Sonia Landau. Po útěku z varšavského ghetta používala falešné doklady a během věznění se prezentovala jako Krystyna Żywulská, narozená rovněž v Lodži, ale 25. května 1918. U tohoto jména již zůstala.

Studovala právo, které z důvodu začátku 2. světové války nedokončila. S rodinou byla přestěhována do varšavského ghetta, ze kterého utekla. V roce 1943 byla zatčena gestapem, uvězněna ve varšavském vězení nazývaném Pawiak a poté převezena do německého koncentračního tábora KL Auschwitz-Birkenau. Tábor jako jedna z mála přežila a podařilo se jí během pochodu smrti utéct. Od roku 1970 žila v německém Düsseldorfu, kde také 1. srpna 1993 zemřela.

Její prvním a nejznámějším literárním dílem byla kniha *Przeżyłam Oświęcim*. Jak popisuje její syn, Tadeusz Andrzejewski, kniha měla dva cíle. Pro Żywulskou bylo psaní této knihy terapií a zároveň svědectvím. Jako jedna z mála přeživších dokázala přetrvat pouto s táborem až v momentě prvního vydání knihy 1. ledna 1946. Jak uvádí její druhý syn Jacek Andrzejewski, kniha jí pomáhala srovnat se s minulostí. Hned po útěku do knížky vychrlila všechno, co se tam stalo, všechny své otřesné zážitky a díky tomu dokázala následně normálně žít.

Po vydání *Przeżyłam Oświęcim* jí okolí začalo přesvědčovat k další literární tvorbě. V roce 1965 vyšla další kniha s názvem *Pusta woda*. Tvořila také pro kabarety Wagabunda a U Lopka.

¹¹ informace o biografii byly čerpány z: ŻYWULSKA, Krystyna. *Przeżyłam Oświęcim*. Warszawa: tChu doM wYdawniczy, 2011. ISBN 978-83-89782-49-6.

6. ANALÝZA VYBRANÝCH ÚRYVKŮ

Tato část práce se bude zabývat analýzou vybraných úryvků z děl *Dymy nad Birkenau* od Seweryny Szmaglewské a *Przeżyłam Oświęcim* od Krystyny Żywulské. Z každé knihy je vybráno šest úryvků, které spolu tematicky souvisí a popisují důležité události v koncentračním táboře. Texty budou analyzovány z hlediska rozdílnosti konstrukce vět, použitých forem jako např. monology, dialogy a také z hlediska rozdílného věnování pozornosti okolnímu světu a osobám.

6.1 ÚRYVKY POPISUJÍCÍ OSUD ROMŮ V TÁBOŘE

6.1.1 Szmaglewská: úryvek A

„W jednym z nich widać ludzi. Na ziemi, pokrytej plamami błotnych wybojów, mokrej nawet w dni pogodne, stoją baraki pełne szczelin i przewiewów. Spomiędzy nich wyzieraają Cyganie, strojni w wielkie kapelusze, w buty z cholewami, ze śladami swej cygańskiej urody, zachowanymi w postaci kędzierzawych włosów, czarnych wąsików i fajeczek. Nie odebrano im niczego w czasie wchodzenia do obozu. Tuż obok jawią się ich kobiety w fałdziście bujnych spódnicach w kwiaty, w barwnych gorsetach opinających piersi, z rzędami koralí i złotych monet nawleczonych na łańcuszki, z kolczykami podzwaniającymi z cicha w uszach. Są niezwykle brudne. Swoich adamaszkowych i jedwabnych szat nie zdejmują zapewne wieczorem, gdy kładą się spać przy mężach, nie myją ciemnych ciał, nie czeszą hebanowoczarnych włosów. Pośród nich biegają dzieci. Całkiem małe, półnagie, pod gęstwą czarnych kędziorów, lub większe, strojne jak ich rodzice. Cyganie -- dzieci lasów i polnych dróg -- naród bez ojczyzny. Lekceważąc zakazy SS-manów podchodzą blisko pod druty, by przyjrzeć się idącym kobietom. W swej nieznaney mowie tłumaczą coś głośno, o coś pytają, na ich wyrazistych twarzach odbija się wiele uczuć. Kobiety idą dalej, zbliżając się do zadrzewionej części obozu, zwanej Brzezinką. Mijają kolosy krematoriów, patrząc z bliska w ich otwarte drzwi.“

V tomto úryvku je patrné, že Szmaglewská během popisování předmětů a osob využívá dlouhé, rozvité věty s velkým množstvím přídavných jmen. Ve svém popise se zaměřuje především na fyzický vzhled, nikoliv na chování.

6.1.2 Szamaglewská: úryvek B

„W kilka tygodni później obóz męski zerwał się ze snu zbudzony krzykiem wielutysięcy ludzi. Wystarczyło wyjść z baraków, żeby stwierdzić, co się dzieje. W jasno oświetlonym obozie cygańskim popędzani przez SS - manów wybiegają na drogę Cyganie, Cyganki i ich dzieci. Sformowani w piątki mają rozkaz wychodzić na drogę i iść do krematorium. Stawiają opór i stąd owe krzyki rozlegają się ponad Birkenau. Hałasy trwają całą noc, lecz na rano obóz cygański jest pusty. Nawet bohaterstwo, gdy jest bezbronne, nie sprosta uzbrojonemu bestialstwu.“

Pro Szmaglewskou je velmi typické, že o událostech tohoto typu informuje velmi strohým a věcným způsobem bez emocí. Zajímavé je taky rychlé přeskocení mezi časy. Zatímco v prvních dvou větách použije čas minulý, ve zbytku úryvku velmi rychle přechází do přítomnosti.

6.1.3 Żywulská: úryvek A

„Matka małego Cygana była chora na tyfus. Chłopca nie chcieli wpuścić do baraku. Nicubłaganatorwacha odpędzała biedne Cyganiątko. Na blok tyfusowy wstęp był wzbroniony. Chłopiec przybiegał codziennie. Błagał torwachę, tańczył, przymilał się, skomlał... nic nie pomagało. Piątego dnia przecisnął się zwinnie poza plecami skulonej z zimna torwaczy i wsunął niepostrzeżenie do środka. Wiedziony intuicją i dziwnym jakimś węchem, od razu odnalazł matkę wśród setek chorych. Ale matka jego właśnie tej nocy umarła. Mały Cygan zaczął bić pięstkami w ścianę, a potem wył długo, szarpany bezsilną rozpaczą. Matkę wynieśli przed barak. Wyszedł za nią. Usiadł przy niej i trzymał jej głowę, żeby nie leżała w błocie. Siedział tak dzień i noc, a trupów wokół niego gromadziło się coraz więcej. Szukano go podczas apelu, nie ruszył się. Rano przyjechał wóz z krematorium. Z rąk oniemiałego Cyganiątko wyrwano trupa matki.“

Cyganów było już w pewnym okresie w obozie 20.000. Mieli swój wyznaczony odcinek za drutami. W ciągu dwóch lat zginęło ich „śmiercią naturalną” na tyfus, durchfal i inne epidemie, 14.000.“

Tento úryvek se stejně jako u Szmaglewské zabývá popisem Romů. Jedná se ovšem o popis diametrálně odlišný od předchozího. Pokud je pro Szmaglewskou charakteristický rozsáhlý popis vzhledu, pro Żywulskou je charakteristický popis děje, něčím zajímavá činnost popisovaného objektu, citová provázanost. Jestliže Szmaglewská

se omezuje ve svém popise pouze na materiální a fyzický vzhled, Żywulská se velmi rozsáhle zaměřuje na pocity a osobní příběh popisovaného. Dále v tomto úryvku pozorujeme výrazné znaky charakteristické pro literaturu psanou ženami a to poukázání na silné pouto mezi matkou a dítětem.

V textech Żywulské bývají uvedena velmi přesná data a počty shodující se s historicky doloženými fakty. Autorka během pobytu v táboře zastávala funkci v kanceláři, díky které měla přístup k velmi přesným údajům. Naproti tomu v textech Szmaglewské pozorujeme časté datové a početní nesrovnalosti.

6.1.4 Żywulská: úryvek B

*„20 maja w nocy, **obudził nas tak dobrze znany nam „ostatni krzyk” z przejeżdżających samochodów. Zastanawialiśmy się, kogo wiozq. Z niektórych ciężarówek rozróżniło się wołania: „Mamo, mamó” i wyraźne głosy dziecięce. Czyżby transporty węgierskie? To chyba niemożliwe. Nie słyszało się gwizdu przybywających pociągów.***

W ostatnich tygodniach Żydówki z lagru pracowały przy budowie torów prowadzących prawie pod same krematoria. Widać było, że... przygotowywano się.

*Pociągi z transportami podjeżdżały od tego czasu tak blisko, że słyszało się wyraźnie głosy przybylých. Tym razem jednak nie dobiegły do nas żadne odgłosy. **Skąd tu dzieci, przecież nie ma w obozie żywych żydowskich dzieci?***

W chwilę po przejeździe samochodów, już nam się wydawało, że to wcale nie były dziecięce głosy, że miałyśmy halucynacje.

Rano któraś przyniosła wiadomość, że była selekcja na „cygańskim lagrze” i że kilka tysięcy poszło w nocy „do gazu”.

Úryvek znovu jako u Szmaglewské popisuje cestu Romů do plynových komor. Żywulská většinu svých textů píše ich-formou popřípadě wir-formou jako v tomto úryvku. Tyto formy u Szmaglewské takřka nepozorujeme.

Żywulská také velmi často pokládá otázky, na které vzápětí sama odpovídá.

6.2 ÚRYVKY NA TÉMA OBLEČENÍ A OBUVI

6.2.1 Szmaglewská: úryvek A

„Rozkaz brzmi: należy mieć w pogotowiu dobre buty marszowe, żelazny zapas nie psującej się żywności, bieliznę na zmianę i w miarę możliwości trochę środków opatrunkowych. To wszystko. Lecz jakże to dużo dla kobiet wsłuchanych w dudnienie zbliżającego się wschodniego frontu.“

6.2.2 Szmaglewská: úryvek B

„W owym czasie w obozie nie ma ceny, za jaką można byłoby kupić dobre marszowe lub narciarskie buty. Tym razem nie jest to kwestia większej lub mniejszej ilości boczku lub słodyczy przysłanych w paczce z domu. Po prostu butów zabrakło. Trudno nawet o półbuty, nawet o dobre pantofle na płaskim obcasie.“

6.2.3 Żywulská: úryvek A

„Wysłuchajmy się w tę ciszę.

- Trzeba by „zorganizować” dobre buty – radzi Nela.

-Pójdę do „Kanady”, solidne obuwie to ważna rzecz. Może będziemy musiały długo maszerować!”

6.2.4 Żywulská: úryvek B

„Przy wtórce głuchych detonacji, pakujemy żywnost do chlebaka. Wiem, o ile szczęśliwsze jest i teraz nasze polozenie w porównaniu z innymi kobietami obozu: mamy buty, jesteśmy ciepło ubrane. Ile tysięcy wyjdzie w pasiakach, boso!”

Z těchto úryvků je patrné, jak důležitá byla pozice vězňů v táboře. Żywulská pracující v kanceláři v blízkosti krematorii a skladů nemá o kvalitní boty nouzi, na druhé straně Szmaglewská, pracující tou dobou jako řadový vězeň při třídění a opravě hospodářských předmětů neměla žádnou šanci se ke kvalitní obuvi a teplému oblečení dostat.

Velmi zajímavá je také konstrukce textu. U Szmaglevské opět vidíme pro ni typický na první pohled jednotný text, řazený do odstavců. Text jako vždy neobsahuje žádnou konkrétní osobu. Pokud se nějaká osoba v textu objeví, mluví se vždy o celé

mase – tedy všechny ženy, všichni vězni atd., což je pro Szmaglewskou velmi charakteristické.

Oproti tomu u Żywulské vidíme v první ukázce nesouměrnost textu a přímou řeč spoluvězeňkyně Nely. Ve druhém úryvku vystupuje především vlastní zamyšlení se autorky nad její aktuální situací.

6.3 ÚRYVKY TÝKAJÍCÍ SE NÁLETŮ NA TÁBOR

6.3.1 Szmaglewská: úryvek

*„Naloty lotnicze stają się częstsze. Syreny Oświęcimia i Birkenau, syreny Śląska wyją na trwogę. Dla więźniów brzmią jak **hejnał radości**. Na głos alarmu widzieć można SS-manki biegnące pośpiesznie w stronę bramy i układające się w rowach. **To stwarza przedsmak wolności**. Wiadomo, że wtedy żaden SS-man nie przyjdzie pomiędzy baraki. Przerzywa się pracę i śledzi przebieg bombardowania. Więźniów nie obowiązuje krycie się po rowach i mogą teraz pozwolić sobie na swobodę w wyrażaniu uczuć. **Na tle lazuru** — bardzo wysoko — zjawia się eskadra. **Lśni w słońcu, chwilami znika, żebypotem znów płynąć po niebie**.*

*W drzwiach rozwartego baraku stoją więźniowie i patrzą ku górze. Niepodobna opisać ich wzruszenia, **które się budzi w chwili odzyskiwania wiary**. Ludzie, którzy, zachowali spokój w obliczu śmierci, w obliczu epidemii, w głodzie, pod ciosami kijów — **teraz nie są w stanie opanować spazmu radości, który napelnia ich oczy łzami**. **Stoją — a przeciwlotnicza artyleria***

***Oświęcimia i Birkenau grzmi rozsypując gęsto odłamki**. Zdarzają się wypadki zranienia, **lecz więzień się nie cofa**. Raczej nakryje głowę miską i stoi dalej. Pierwsza eskadra przeleciała wyznaczając na niebie cienką pręgę śnieżnobiałą, podobną do długiego obłoku. Wygląda to tak, jakby rysowano w powietrzu mapę terenu dla tych, którzy nadlecą za chwilę.*

*Obóz przesłania się mgłą, przez którą nie widać najbliższych baraków. Owa „mgła” dokuczliwie szczypie w oczy: Niemcy maskują teren. Ale nawet przez tę zasłonę widać białą pręgę na niebie, w pobliżu której zjawią się za chwilę eskadry. Słysząc już ryk motorów. Im silniejszy, im potężniejszy brzmiący **akordem**, tym większa radość więźniów. A potem z kierunku wybuchających bomb starają się odgadnąć, co zbombardowano. Wedle ostatniego zarządzenia kolumny pracujące poza obozem mają*

rozkaz pod karą śmierci wracać najszybszym biegiem, gdy tylko rozlegnie się głos syreny. Cóż to za widok!

Najpierw odzywa się zwykle syrena Oświęcimia, po niej syrena Birkenau, tak zwana „nasza historyczka”. Ze wszystkich dróg, od wszystkich rowów biegają tysiące rzuciwszy łopaty i tragi pełne ziemi. **Błogosławią ten** głos, który jest głosem lęku Niemiec. Najczęściej, gdy niebo jest czyste — a ostatnio czyste jest od wielu tygodni — nalot odbywa się około godziny jedenastej przed południem czasu niemieckiego. Więźniowie czekają tej pory i są pełni ukontentowania, gdy nadzieje ich nie były daremne. Dzień bez nalotu jest dniem zmarnowanym, dniem żalu do wojsk sprzymierzonych. Lecz bywa, że syreny bez przerwy ogłaszają naloty, eskadry za eskadrami z rykiem motorów pędzą na pobliski Śląsk. SS-mani nie mogą wyjść z rowów, więźniowie nie mogą wyjść do pracy. Czasem nalot odbywa się nocą. **Wtedy do głosu syren dołącza się jęśliwe nawoływanie:**

- Licht aus (gasić światło) * -- Licht aus!

Gasną światła na drutach. Po dachach **chroboczą odłamki pocisków** artylerii przeciwlotniczej. Miło przewracać się na drugi bok słuchając tego chrobotu. Jakby wiatr jesienny przeganiał zeschnięte liście. **Miło zasypiać, gdy odgłos dalekich detonacji opowiada najpiękniejszą w świecie bajkę zaczynającą się od słów: „Kończy się wojna...”**

Tak, lato 1944 w Oświęcimiu **zastuchane jest w śpiew syren**. Prócz tych urywanych, ogłaszających nalot, rozlega się jeszcze sygnał inny, trwający kilka minut bez przerwy. Więźniowie podnoszą głowy i badają rodzaj. Jeżeli nie jest to alarm lotniczy, lecz przeciągły gwizd — podnoszą dłoń i mówią:

— **Wiej, bracie, jak długie nogi masz! Wiecie, co znaczą te słowa? Brat zwiął. Umknął jakiś więzień. Pozostali życzą mu szczęśliwej drogi. Dziś po apelu będą do późnej nocy za karę stać z odkrytymi głowami, podczas gdy capo i blokowi z kijami w dłoniach wyjdą za bramę na poszukiwanie zbiega. Wśród funkcyjnych bywają tacy, którzy znają już trasę ucieczek i miejsca, gdzie zbiegowie mogą się zatrzymać. Ale chodzą z głupimi minami dokoła obozu, zaglądając do rowów i dołków.**“

Tato část textu je zajímavá především jazykovými prostředky, které Szmaglewská při popisu náletů používá. Je patrné, že pro vězně to byly velmi citově důležité momenty evokující pocit brzké volnosti. Zřejmě proto se v této části díla Szmaglewská, která

wětšinu knihy inklinuje spíše k reportážnímu způsobu psaní a její dílo je považováno za autentický literární dokument, uchyluje k výraznější estetičnosti a používá ve větší míře jazykové prostředky, jakými jsou metonymie, personifikace, přirovnání, řečnická otázka a odpověď.

6.3.2 Żywulská: úryvek

*„Nagle, któregoś dnia, w południe rozlega się tak dawno niesłyszany warkot samolotów i jednocześnie zaczyna wyc syrena. Na wszystkich twarzach zjawia się wyraz zachwytu. Patrzymy w niebo, jak na **najcudniejsze zjawisko**. Słuchamy warczenia motorów, jak **najpiękniejszej melodii**. Od północy nadlatuje wolno skrzydlata eskadra, dudni ciężkim, ołowianym rytmem i drga w **atmosferze radosną nadzieją**.*

*- **Żeby tak rzucili bombę! – marzy Basia wpatrując się w niebo.***

Irena wodzi oczami po samolotach w górze:

*-**Żeby kilka bomb spadło na druty, przecięłyby je i zrobiły przejście, och, żeby tak godzina balaganu i partyzantka w pobliżu!...***

Nela, także z zadartą w górę głową, śmieje się, , przedrzeźniając Irenę.

*- **Żeby, żeby! Żeby narzeczony obok w samochodzie... żeby złoty zegarek i gwiazdka z nieba.***

*Nagle... co to ? Bum, bum... Wbiegamy do baraku. Z kuchni SS-mańskiej wylatują jak z procy panowie SS-mani, władcy Brzezinek, i pędzą w kierunku bramy, obok której, jak się okazuje, wybudowano schron. Chwila jest niewątpliwie poważna, ale nie możemy sobie odmówić **szalonej przyjemności** obserwowania każdego ich ruchu. Bedarf, miejscowy potwór, biegnie pierwszy, bledszy niż zwykle. Za nim inni. Tylko Janda stoi spokojnie przed barakiem, z rękoma w kieszeniach. Bomby padają gdzieś bardzo blisko. Barak nasz trzęsie się i chwieje. Stoimy w milczeniu i błagamy Boga, by trwało to jak najdłużej. Czesia przerywa milczenie dziecinnym oświadczeniem:*

*-**A ja kiedyś tak bałam się bomb...***

*-**Bo nie wiedziałaś jeszcze wtedy, co to obóz koncentracyjny – odpowiadam jej smętnie.***

Bombardowanie trwało pół godziny. Z lagru C wyraźnie widać pożar.

-Baraki się palą – zauważa jedna z nas. – Może wiatr pójdzie w naszą stronę!

-No i co ci z tego przyjdzie, głupia? – tłumaczy ktoś rozsądniejszy. – Nie będzie gdzie spać i każą ci położyć się pod gołym niebem; wypuszczą psy i będziesz siedziała cicho.

Niestety, „warczący poemat” kończy się i maszyny po zrzuconiu ładunku odlatują. Bedarf i inni SS-mani wylazą ze schronów i znów przybierają władcze miny. Usiłują żartować, teraz udając odważnych.”

I v úryvku Žywulské můžeme pozorovat, že bombardování mělo pro vězně velký emocionální význam. V první části autorka pro zvýraznění celé situace používá superlativy jako „*najcudniejszy*” a „*najpiękniejszy*”, poté je do textu umístěn velmi živý a emocemi nabytý dialog. Napětí celé situace dále stupňuje řečnickou otázkou a citoslovci jako „*bum, bum*”.

Je evidentní, že i když pro obě autorky to byl velmi silný zážitek, Žywulská se snaží vytvořit pomocí užitých prostředků pro čtenáře zajímavou až dramatickou situaci. Oproti tomu Szmaglewska spíše nepřímou vyjadřuje svoje silné a téměř nostalgické vzpomínky na tuto událost.

6.4 ÚRYVKY POPISUJÍCÍ SMRT VĚZEŇKYNĚ MALY

6.4.1 Szmaglewska: úryvek

„Więżniowie uciekają z obozu. Wygląda to tak, jakby zrezygnowano z odbicia, chcąc jak najwięcej mężczyzn ściągnąć drogą ucieczek. Gdy w porze przed apelowej wracają męskie kolumny z pracy, jakiś śmiech wyciera z oczu wielu. Syrena wyje nad obozem, a oni wiedzą, że ich druh jest bezpieczny. Wszyscy pytają tylko:

— Kto dziś zwiał?

Poszedł Kostek z biura ewidencyjnego, który miał prawo swobodnie chodzić po obozach, poszło wielu innych. Pewnego dnia budzi sensację ucieczka Żydówki Mali Zimmerman, będącej gońcem Oberaufseherin Drechsler i znającej wiele spraw obozu. Razem z Małą ucieka Polak imieniem Edek. Optymistyczne są przewidywania więźniów co do rezultatu ucieczki Mali. Niestety, wbrew instrukcjom i rozsądkowi zatrzymują się w pobliskim Bielsku, gdzie zostają schwytani. Po długim pobycie w bunkrze oboje dostają

wyrok śmierci przez powieszenie. Rozkazano więźniom w obozie kobiecym i męskim zebrać się po apelu wieczornym w pobliżu drutów, gdzie ustawiono szubienice. Edek ginie wraz z dwoma innymi skazanymi. Gdy zakładają mu pętlę na szyję, wznosi okrzyk niedokończony:

— Niech żyje Pol...!

W tym samym czasie w obozie kobiecym Mała podcina sobie żyły obu rąk. Dostrzega to Blockfuhrer Ruiters i chce ją powstrzymać, lecz Mała dwukrotnie bije go w twarz swymi skrwawionymi dłońmi. Szubienica zostaje pusta, Małe zabierają do krematorium.“

Na tomto textu je patrné, jak objektivní a emocionálně distancovaná se Szmaglewska snaží být. V první polovině úryvku nás informuje o celkové situaci útěku z tábora, poté o samotném útěku Mały a dalšího vězně jménem Edek. Ve druhé části velmi krátce informuje o popravě Edka, a následně velmi suše a věčně o smrti Mały. Následující úryvek představí tuto událost z pohledu Żywulské, která ji popisuje výrazně dramatičtěji.

6.4.2 Żywulská: úryvek

„Rano o dziewiątej przyprowadzili ją na obóz, na blok-fuhrersztubę. Zamierzali pokazywać ją wszystkim, żeby nikt nie miał wątpliwości, że została złapana. Chcieli ją przytrzymać aż do apelu i wtedy powiesić. Ale Mała chwyciła żyłkę i w okamgnieniu przecięła sobie żyły. Podbiegł do niej jeden z blockfuhrerów (kierownik bloku) z okrzykiem: „Was machstdu, Mala!?” (Co robisz, Malu?) W odpowiedzi walnęła go po twarzy i warknęła: „Nie dotykaj mnie, psie!” Wtedy podeszła do mnie oberka i zaczęła szydzić, że ją złapano; myślała może, że ich oszuka, wielką Rzeszę Niemiecką... o nie, taki człowiek się jeszcze nie znalazł!

Mala słabła. Krew tryskała z obu rąk, a oberka stała nad nią i znęcała się. Nagle Mała, nie wiadomo skąd, znalazła siłę, twarz jej rozjaśniła się w radosnym uśmiechu i krzyknęła tak głośno, że słyszały to nawet dziewczęta przed blockfuhrersztubą. Wiem, że ginę, ale to nieważne! Ważne jest, że razem ze mną giniecie wy, wasze godziny są policzone! Ty giniesz, wstrętna żmijo, i tysiące takich żmij podobnych do ciebie. Nic wam już nie pomoże. Nic was nie uratuje...

To były jej ostatnie słowa. Oberka dostała ataku wściekłości. Blockfuhrerzy byli wstrząśnięci. Jeden podobno nawet miał łzy w oczach. Ten, którego uderzyła. Mówiono,

že lubil ją bardzo, gdy była lojferką. Wyjął rewolwer, dobił ją i wyniósł jej ciało z blokfuhrersztuby, gdzie została oszalala z gniewu oberka... i kałuža krwi.

Malę ułożono na ręcznym wózku i wezwano kilka dziewcząt z bloku. Przybiegły lojferki, domek blokfuhrersztuby, gdzie oknach kwitły pelargonie, wyszła blada ze złości oberka i wskazała ręką w kierunku krematorium:

-Zawieźcie tam szybko tę podłą świnię!...

Koleżanki ciągnęły wózek... Tak wiozły Malę przez cały lager.

Stałyśmy w oknach baraków i żegnałyśmy Malę. Wózek skrzypiał, a w świetle słonecznego poranka ostatni raz migala śliczna twarzyczka Mali i pasiak, cały we krwi.”

To co Szmaglewska popisuje na třech řádcích, je u Żywulské textem na celou stránku. Nejdřívě velmi dramaticky popisuje podřezání si žil Malý s užitím přímé řeči, poté je v textu umístěn emotivní monolog - poslední slova Malý. Tato poslední slova jsou příkladnou ukázkou toho, jak Żywulská vytváří především pro čtenáře dramatické líčení a důvěryhodnost textu, vzhledem k situaci a estetické konstrukci vět, odsouvá do pozadí. Szmaglewska ve své práci pouze konstatuje, že Malu odvezli do krematoria, oproti tomu Żywulská způsob a její cestu do krematoria detailně popisuje. Vyplývá to z obecně velkého zaměření autorky na jednotlivé postavy, jejich chování a činy. V tomto případě je kladen velký důraz na postavu „oberki”

6.5 HOŘÍ KREMATORIUM

6.5.1 Szmaglewska: úryvek

„W początku października wybucha bunt Żydów pracujących w krematorium jako Sonderkommando. Zapowiedziany na noc, zaczyna się przedwcześnie, w godzinach popołudniowych. Mimo to krematorium ulega spaleniu, a część zatrudnionych w nim uchodzi z obozu. Strzały i gwizdki wpędzają więźniów do baraków w chwili, gdy znieawidzony budynek krematoryjny staje w płomieniach, a gromada Żydów przebiega w galopadzie na południowy zachód, w kierunku łąk, przecinając jeszcze od zachodniej strony druty obozu kobiecego. Nocą przychodzi bardzo silny nalot, światła gasną na drutach i wtedy budzi się żal, że ucieczka, która nastąpiła przedwcześnie, mogła odbyć się pełniej.“

První, čeho si můžeme povšimnout, je opět rozsah tohoto textu. Jedná se o ne moc dlouhý, celistvý odstavec popisující příčinu požáru krematoria. Szmaglewská nepopisuje ani tak samotný požár krematoria, jako příčinu – tedy vzpouru vězňů a útěk. I tady se Szmaglewská snaží dodržet zásady objektivního popisu situace.

6.5.2 Żywulska: úryvek

„Nagle wpada do biura Zosia, dygocąc z emocji:

-Pali się krematorium nr 3!

W tej samej chwili słyszymy strzały. Wybiegamy przed barak. Krematorium stoi w płomieniach.

*Z „Kanady”, z kuchni SS-mańskiej, z baraków męskich, ze wszystkich stron pędzą w kierunku pożaru SS-mani z karabinami gotowymi do strzału. Zaczyna się ostrzeliwanie krematorium. Po chwili z płonącego budynku rozlegają się wystrzały. **Ogień szerzy się gwałtownie.***

Obok nas przebiegają chłopcy z Effektenkammer. Wacek wyjaśnia przyczynę pożaru. Mówi szybko: - Sonderkommando zbuntowało się. Część została zredukowana z powodu wstrzymania transportów... Mieli dziś wyjechać... Nie chcieli zginąć, jak ci poprzedni... Być może, że to będzie sygnał do buntu w całym obozie.

Ogień obejmuje już dach i wydobywa się z okienka komory gazowej. Tylko kominy sterczą niewzruszone. Ogarnia mnie ogromne podniecenie... Fala dziwnego wzruszenia zalewa serce... Jak zahipnotyzowana, wpatruję się w kominy i czekam, aż się zwałą. Symbol ten jest tak potężny, że wszystko zaćmiewa. To nieważne, że zostaną jeszcze inne krematoria, nieważne, że zostaną karabiny maszynowe i różne śmiercionośne wynalazki. Ważna jest teraz sama walka. Ważne jest, że w przededniu ich klęski ostatecznej, płonie w ogniu buntu, nienawiści i odwetu miejsce ich najbliższych, najbardziej wyrafinowanych zbrodni. Miejsce, które chcieliby ukryć przed światem i przed własnym sumieniem. Ta luna nie oznacza już śmierci milionów uduszonych w zamkniętych pułapkach o ślepych ścianach. Ta luna to już nie bierne poddanie się podstępным, zbrodnickým metodom – zdawałoby się, niezwycięzonego wroga. Ta luna to odcinek frontu, który się zbliża. Cóż to za rozkosz, widzieć panów życia i śmierci, tych, co się tu na swych „szczytnych” stanowiskach dekowali przed

frontem, jak biegają, wystraszeni, z karabinami wokół palącego się budynku. Jacy tchórzliwi, jak mali, wobec tej garstki bohaterów, wobec garstki tych pogardzanych przez nich żydków.

-Alle JudenZahlappell! – krzyczyrozświeczony do ostateczności władca Brzezinek, Hauptscharfuhrer Hanh. –Alle verfluchten Juden Zahlappell! (Wszyscy przeklęci Żydzi na apel!)”

V porovnání s předchozím textem vidíme na první pohled rozdíly v kompozici samotného textu. Úryvek je členěn do více menších odstavců a je podstatně delší než text Szmaglewské. V úryvku je kombinováno líčení, dialogy, monology a přímá řeč.

Také zde vidíme orientaci především na samotné hořící krematorium, nikoliv na jeho příčinu, tedy vzpouru vězňů tak jako u Szmaglewské.

6.6 POSLEDNÍ VÁNOCE

6.6.1 Szmaglewská: úryvek

*„Baraki osiadły cicho w bezbrzeżnym śniegu. Lampy płonące na drutach giną w ciemności długimi rzędami świateł, które **mówią patrzącemu**, jak daleko stąd jeszcze mieszkają jemu podobni. Białe różańce świateł przedzielone w równych odstępach lampą czerwoną, **która ostrzega: tu jest śmierć**. W cieniu ostatniego baraku stojącego najbliżej drutów brnie po głębokich zaspach samotny człowiek. Śnieg spadł świeżo, jest puszysty i grząski. Ostatnie płatki z odpływającej chmury wirują jeszcze w świetle latarń i opadają powoli. On idzie wzdłuż ściany baraku zostawiając głębokie ślady. To więzień. Wszystko jedno, czy obóz jego to Oświęcim, Gross-Rosen lub Gusen czy Dachau, Mauthausen lub Flossenburg. We wszystkich obozach dnia tego jednakowo spędzano swoją Wigilię. **Wsunąwszy ręce w kieszenie pasiastego płaszcza idzie powoli ścieżką, która tłumi jego kroki, w cieniu, który roztopia jego postać. To jego spacer wigilijny**. Na niebie, z którego **wiatr zmiotł resztki chmur**, widać teraz gwiazdne konstelacje rozmigotane nad przestrzenią śniegu. Więzień podnosi ku nim wzrok. Gwiazdy są ciągle te same. Wielka Niedźwiedzica, Kasjopea, Polaris Stella, a tu Orion, który klucami swoimi rozewrze może kiedyś bramy niewoli. **Człowiek przykuty do ziemi obozu błdzi oczyma po bezmiarze światów wirujących nad jego głową. Szuka wzroku swych bliskich w umówionych gwiazdozbiorach nie wiedząc, czy oczy, które mają patrzeć równocześnie,***

*sa jeszcze żywe czy martwe. Żona jego jest więźniem tak jak on, brat zginął w powstaniu, rodzice, jeśli żyją, daremnie może pisują do niego na poprzedni adres. Ich listy wracają zapewne z dopiskami: Auf neue Adresse warten! On im adresu wysłać nie może, bo nie wie, **dokąd rzucił ich los**, gdy w grupie starców odłączono ich od powstańców warszawskich. **Wiatr porwał garść śnieżnego pyłu i pognął go przed siebie. Kilka płatków padło na usta więźnia i stopiło się na nich w chwili, gdy wymawiał szeptem imię najbliższe. Bezbrzeżne jest niebo i liczne na nim gwiazdozbiory. Pod którym z nich, samotny więźniu rozbitku, odnajdziesz to, coś utracił?***

Tento úryvek se stejně jako úryvek „Nálety“ velmi liší od typického stylu psaní Szmaglewské. Pokud vzpomínky na nálety vyvolávaly v autorce pozitivní emoce, v tomto úryvku je to naopak a text působí téměř melancholický. V textu pozorujeme časté používání metafory, personifikace a je zakončen řečnickou otázkou.

Tato ukázka textu je pro Szmaglewskou velmi netypická. Opomineme-li použité jazykové prostředky, zářející je postava vězně - muže. Szmaglewská se ve svých textech zřídka zaměřuje na jednotlivé postavy, většinou vyjadřuje pocity a myšlenky celé masy. Jelikož se nejedná ani o postavu samotné autorky, pro čtenáře, který si uvykl na popisy oproštěné od emocí je tento úryvek velmi zvláštní a působí až smyšleně.

6.6.2 Żywulska: úryvek

„Nadchodzi Gwiazdka. Ostatnia Gwiazdka w Oświęcimiu. Wiemy o tym.

Mamy odłożone z paczek jabłka i cukierki. Dostajemy z kuchni kapustę i ziemniaki. Ubieramy się w sukienki przygotowane na ten dzień i ustawiamy stoły w podkowie. Szef zezwolił na całonocną zabawę. Pozwalają nam teraz na wszystko, o co prosimy. Przywożą choinkę. Bedarf, który nagle zaczął zwracać się do nas prywatnie i nawet, jak któraś zauważyła, raz się uśmiechnął, każe przechodzącemu Żydowi znieść choinkę z samochodu. Żyd coś odpowiada i odchodzi.

Po kilku minutach rozlegają się krzyki i łomot. Zaglądam przez szparę do pokoju szefa. Bedarf okłada pięścią Żyda, klnąc bez przerwy:

-VerfluchterJude, verfluchterJude!

Żyd kłęczy. Bedarf wali go po twarzy. Z nosa, uszu cieknie krew. Bity człowiek jęczy, stara się coś powiedzieć, ale daremnie. Bedarf kopie go z coraz większą

pasją. Wurm i „Ślepy” stoją o krok od tej sceny. Wurm, troszkę bladejszy niż zwykle, trzyma ręce w kieszeniach, rozmawia spokojnie, aprobując wzrokiem zachowanie Bedorfa. Wreszcie, po ostatnim kopniaku, Bedarf pada, zmęczony, na krzesło. Żyd podnosi się z trudem i zataczając się, wychodzi. „Ślepy” podbiega i kopie go ze śmiechem raz jeszcze.

Któraś z dziewcząt opowiada, że Żyd w pierwszej chwili odmówił przyniesienia choinki, gdyż był wezwany przez Hauptscharfuhrera i miał zjawić się natychmiast. Bedarf kazał mu iść do Hauptscharfuhrera i wrócić. Więc wrócił.

*Do Zosi przychodzi list z domu z fotografią siostry, której trzy lata nie widziała. Zdjęcie stawiamy jej na stole wigilijnym. **Każda z nas kładzie fotografię najbliższych. Przedstawiłam uroczyście moją mamę mamie Basi – na fotografii. I od tej chwili wszystko staje się nierealne. Postanawiamy być w ten wieczór w domu. Zocha podnosi, zdziwiona, jedyne zdjęcie, jakie leży przy jej miejscu.***

-Boże! – krzyczy. –Skąd to macie, przecież to moja siostra!

-Wiedziałam z góry, że będziesz beczeć – zauważa niewzruszona Basia.

Jakże różni się ta Gwiazdka od zeszłorocznej! Jak bardzo się wtedy dziwiłam pielęgniarcom na rewirze, że potrafią się odgradzić od otaczającej je śmierci, że są w uroczystym nastroju, jakby odmłodzone. Że kolędują.

Przyglądam się koleżankom. Wszystkie są dziś bardzo ładne. Oczy błyszczą, poruszają się jakoś dystyngowanie, wyrażają się i zachowują, jak na wolności. A przecież wszędzie wokół głód, wszy, biegunka. Ciemne koje i drżące z zimna nieszczęsne muzułmany.

Staram się o tym nie myśleć. Patrzę na choinkę w kącie. Jest wspaniała. Ślicznie, zgodnie z tradycjami, przystrojona. Śnieg, gwiazda, świeczki. Tylko nasz barak ma taką choinkę i taką gwiazdkę.

Znów wracają zeszłoroczne wspomnienia. Jak błagałam Elżunię, żeby przyniosła do „picia” trochę śniegu spod baraku. Elżunia tłumaczyła mi wtedy, że śnieg pod barakiem jest brudny. Błagałam ją: „Znajdziesz czysty między trupami”.

-Krysiu, przeczytaj!

Czytam w uroczystej ciszy, wiersz napisany tego dnia rano. Wiersz jest długi, smutny, stwarza nierealny obraz bliskiej przyszłości... Tylko dziś, tylko w ten jeden... wieczór:

***Przeminą urazy, żale nienawiści,
W świętym braterstwie jedność się ziści,
Pragnienie ciszy wszystkich zespoli,
Wszystkich cierpiących w jednej niewoli,
Sen o pokoju wszystkich pogodzi...***

Bóg się rodzi...

Basia przy mnie wzdycha głęboko. Zocha spogląda na nią i mści się:

-Wiedziałam z góry, że będziesz beczeć.

Czytam dalszy urywek:

***A my tu w klatce drucianej zamknięte
Mamy swoją Wigilię, mamy drzewko święte,
Zgnębione tęsknotą, smutkiem, niedostatkiem,
Dzisiaj łamiemy się z Wami oplatkiem,
Z Wami, co walczycie od Ojczyzny z dala,
Których afrykańskie słońce żarem spala,
Mróz Syberii ziębi, wiatr północny chłodzi,
Spocznijcie wszyscy... Dzisiaj Bóg się rodzi...***

***I z dziećmi, które może mają upominki,
Lecz siedzą żalosne w cieniu swej choinki
Bez opieki czulej, bez pieszczoty matki,
I z Wami... co wypełniacie takie, jak my, klatki,
Co znacie dno nędzy i rozpacz człowieka,
I z tobą, moja Mamo, jedyna, daleka.
W jasności tej gwiazdki, co dla wszystkich wschodzi,
Bądźcie pozdrowieni... Dzisiaj bóg się rodzi.***

Łamiemy się opłatkiem. Całujemy się wszystkie. I płaczemy. Przez wszystkie słowa przebija jedna motyw, jedno pragnienie, jedno życzenie: „wolności”.

Zapalamy świece na choince. Gasimy światło i Irenka staje przed choinką, i mówi wiersz. Wiersz jest piękny.”

Żywulská v tomto úryvku velmi pečlivě líčí poslední Vánoce strávené v táboře. Nejdříve nám ukáže idilický obraz příprav na Štedrý večer, poté nám dost brutálním způsobem připomene, kde se stále nacházíme. Nicméně zbytek textu již pokračuje v onom idilickém, místy melancholickém a nostalgické duchu.

Celému textu dominuje báseň složená samotnou Żywulskou. Je známo, že autorka během svého pobytu psala básně, které byly později vydány. Díky jedné, která padla do špatných rukou, jí šlo během pobytu v táboře málem o život.

7. ZÁVĚR

Cílem této bakalářské práce bylo popsat rozvoj feministického proudu zabývajícího se holocaustem a dále najít a definovat podobné rysy pro ženami psanou literaturu. V závěrečné analýze úryvků byly porovnávány texty z knih *Dymy nad Birkenau* a *Przeżyłam Oświęcim*.

Jak se během analýzy ukázalo, dvojice tematicky totožných úryvků jsou svojí strukturou, použitými jazykovými prostředky a stylem velmi rozdílné. Z analýzy vyplývá, že Szmaglewska ve svém díle udržuje jistý distanc, nepromítá své emoce do tvorby a celkově se snaží události popsat velmi čistým a nezaujatým způsobem, který je v takto tematické literatuře velmi nečekaný až zarážející. Oproti tomu se Żywulska se svojí tvorbou pohybuje na opačné pomyslné ose způsobu psaní. Texty jsou plné emocí, vlastního přemýšlení, konkrétních osob, které se pohybovaly kolem autorky během pobytu v koncentračním táboře. Żywulska se snaží nejenom fakticky popsat prožité události, ale zároveň do textů zařadit prvky dramatičnosti, které dodávají ději spád a stávají se pro čtenáře velmi čtivými. Bohužel, některým pasážím tímto ubírá na věrohodnosti.

Lze říci, že témata často využívaná obecně v tvorbě žen se ve velké míře shodují s tvorbou obou vybraných žen. V samotných úryvcích pozorujeme popis negativní zkušenosti, která jak již bylo řečeno, bývá základním kamenem pro samotnou tvorbu. Dále u Żywulské vidím zaměření na děti. Ve zbylém textu, mimo úryvky vybrané k analýze, nalezneme u obou autorek velké zaměření se na popis těla, tělesných potřeb, cyklů a chorob. U Szmaglewské pozorujeme rozsáhlé popisy přírody.

8. RESUMÉ

Celem pracy licencjackiej było określenie literackich badań feministycznych nad Holocaustem. W pracy jest opisana geneza i znaczenie nurtu dla zrozumienia całkowitego obrazu Holocaustu. W drugiej części pracy zostały opisane charakterystyczne cechy dla literatury kobiecej i wykonana analiza wybranych fragmentów z książek *Dymym nad Birkenau* od Seweryny Szmaglewskiej i *Przeżyłam Oświęcim* od Krystyny Żywulskiej. Wybrane fragmenty określają takie same sytuacje tylko z różnego punktu widzenia i z użyciem różnych środków językowych.

9. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

9.1 ODBORNÁ LITERATURA

- 1) BOROWSKA, Grażyna. *Krytyka feministyczna Siostra teorii i historii literatury*. Warszawa: Instytut Badań Literackich PAN, 2000. ISBN 83-87456-66-7.
- 2) BURZYŃSKA, A., MARKOWSKI, M.P. *Teorie literatury XX wieku. Podręcznik*. Kraków: Znak, 2006. ISBN 978-83-240-0737-0.
- 3) KARWOWSKA, Bożena. *Ciało. Seksualność. Obozy zagłady*. Kraków: UNIVERSITAS, 2009. ISBN 97883-242-1344-3.
- 4) LANG, Hans-Joachim. *Ženy z bloku 10: Lékařské pokusy v Osvětimi*. Praha: Ikar, 2014. ISBN 978-80-249-2394-9.
- 5) MORRISOVÁ, Pam. *Literatura a feminismus*. Brno.: Host, 2000. ISBN 80-86055-90-6.
- 6) NASIŁOWSKA, Anna. *Ciało i tekst. Feminizm w literaturoznawstwie – antologia szkiców*. Warszawa: Instytut Badań Literackich PAN, 2001. ISBN 978-83-61552-22-2.
- 7) NIKLIBORC, Agnieszka. *Uwięzione w KL Auschwitz-Birkenau*. Kraków: NOMOS, 2010. ISBN 978-83-7688-013-6.
- 8) REES, Laurence. *Osvětim, nacisté a „konečné řešení”*. Praha: Knižní klub, 2010. ISBN 978-80-242-2739-9.
- 9) STÓCKER-SOBELMAN, Joanna. *Kobiety Holocaustu. Feministyczna perspektywa w badaniach nas Shoah Kazus KL Auschwitz-Birkenau*. Warszawa: TRIO, 2012. ISBN 978-83-7436-295-5.

9.2 LITERATURA

- 1) SZMAGLEWSKA, Seweryna. *Dymy nad Birkenau*. Warszawa: Książka i wiedza, 1994. ISBN 83-05-12701-X.
- 2) ŻYWULSKA, Krystyna. *Przeżyłam Oświęcim*. Warszawa: tCHu doM wYdawniczy, 2011. ISBN 978-83-89782-49-6.

9.3 INTERNETOVÉ ZDROJE

- 1) Literární pecka. *Jazykové prostředky* [online]. 1. 6.2013 [cit. 2015-06-18]. Dostupné z: <http://ctenari.blog.cz/1306/jazykove-prostredky>

- 2) ESZKOLA.PL, *Eszkola.pl. Seweryna Szmaglewska - biografia i twórczość* [online]. © 2015 [cit. 2015-03-05]. Dostępne z: <http://eszkola.pl/jezyk-polski/seweryna-szmaglewska-3116.html>

Anotace

Práce obsahuje tři stěžejní části. První z nich představuje popis vývoje a rozvoje feministického proudu zabývajícího se holocaustem. Popisuje jeho nelehké počátky a nepostradatelný význam v celistvém obrazu holocaustu jako takového. Druhá část se zabývá charakteristickými rysy pozorovanými v ženami psané literatuře. Jsou zde popsány etapy jejího vývoje, náměty často využívané v této literatuře a typické rysy ženského psaní. V posledním tematickém okruhu je provedena analýza vybraných textů, které budou porovnávány mezi sebou a hodnoceny z hlediska jazykového, kompozičního a obsahového.

klíčová slova: holocaust, feministická perspektiva, KL Auschwitz-Birkenau, žena spisovatelka, analýza úryvků

Abstract

The work contains three basic parts. The first one presents the description of the feminist stream development dealing with Holocaust. It describes its uneasy beginnings and vital meaning in the complex picture of Holocaust as itself. The second part is focused on characteristic features studied by woman literature. The work offers the description of its periods of development, often discussed topics in this kind of literature and typical features of female writing. In the last part the reader finds an analysis of selected texts which are compared to one another and evaluated from language, structure and content point of view.

key words: Holocaust, feminist perspective, KL Auschwitz-Birkenau, woman writer, analysis of selected texts

